

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Het nieuwe centrum

„Wie van deze drie dunkt u, dat de naaste geweest is van den man, die in handen der rovers was gevallen?“

De spits van de gelijkenis van de Barmhartige Samaritaan ligt in de boven aangehaalde vraag van Jezus. Daarin wordt het centrum van ons leven en denken en zijn verlegd van binnen naar buiten.

De vraagstelling van de wetgeleerde: En wie is mijn naaste? kwam immers voort uit een volstrekt naar binnen gekeerde, egocentrische mentaliteit. Nadat deze man zichzelf had gevonden als het enige middelpunt van zijn horizon (en dat was voor hem een geheel vanzelfsprekende zaak), had hij concentrische cirkels getrokken om dat middelpunt, waarvan elke baan de graad van betrokkenheid op zijn persoon aanwees. De eerste was die van de Thora-leraars. Zij waren zijn allernaasten. Hen moest hij in de eerste plaats liefhebben. En dat kostte hem geen moeite, want hij aanbad hen. De tweede was die van zijn medewetgeleerden. De derde misschien die van de proselieten. Al deze mensen moest hij liefhebben, vanwege de betrokkenheid van hen op hemzelf. Tenslotte (maar hij doorzag dat niet) waren deze mensen zijn naasten, omdat ze op één of andere wijze zijn religieuze persoonlijkheid dienden en zijn hart streelden.

Christus keert deze denkhouding binnens buiten. Hij vraagt: Wie is de naaste geweest van hem, die in handen van de rovers was gevallen?

In deze vraag trekt de Heiland de cirkel om de naaste heen. De naaste wordt het middelpunt en wij worden met alles wat we hebben en zijn en kunnen op de omtrek van de cirkel geplaatst en betrokken op dat nieuwe middelpunt. De naaste liefhebben, dat wil nu zeggen: er geheel en al voor die naaste zijn. Dat vindt in de gelijkenis een treffende illustratie. De Samaritaan is er ogenblikkelijk voor die stakker alleen. Zijn tijd is tijd voor die naaste. Zijn program vindt het middelpunt in die naaste. Zijn wijn (ook geschikt om wonden te desinfecteren) is er voor de naaste. Zijn olie (om de pijn te verzachten) is er voor die naaste. Zijn ezel staat ter beschikking van de naaste. Zijn geld is hem geschonken ter wille van de naaste. De vraag: wie is MIJN naaste (het woordje MIJN is hier precies eender gebruikt als in: MIJN auto, MIJN huis, MIJN geld), wordt door de Heiland volstrekt afgewezen. De nieuwe vraag is: ben ik ZIJN naaste? Ook het probleem, dat de wetgeleerde stelt, wordt afgewezen. Wie de naaste is, valt niet dogmatisch te definiëren. De naaste kan men slechts zijn.

**

Opvallend is, dat deze naaste een volstrekte anonymus kan zijn, of zelfs wel een vijand. Maar dat doet niet ter zake.

Christus spreekt over „een zeker mens“ die afdaalde van Jeruzalem naar Jericho.

Of deze mens een goed mens of een slecht mens was, doet niet ter zake. Of hij een Jood is of niet, wordt zelfs niet gezegd, al laat zich vermoeden, dat Jezus Zich hem als Jood heeft gedacht. De Samaritaan laat zich door de onbekendheid van de man niet afschrikken. Het liet zich voor hem denken, dat deze stakker een zeer slecht mens was. Waarom niet? Maar dat is van geen belang. De Samaritaan kan vermoeden, dat deze man een Jood is, een man met wie hij in een zeer hevig religieus conflict leeft. Maar ook dat speelt in zijn overwegingen in het geheel geen rol.

De liefde tot de naaste vraagt volstrekt niet naar enige voortreffelijkheid bij de naaste.

Men kan hier inderdaad onderscheiden tussen „liefhebben“ en „lief vinden“. Met dat laatste heeft de liefde tot de naaste niets, maar dan ook niets van doen. Bij „lief vinden“ is de mens weer op zichzelf betrokken. Dan is er iets in de ander, dat MIJN gevoelens ontroert en streelt. Liefhebben is echter grondeloos. Het is dat liefhebben, waarmee God zondaren heeft liefgehad in Christus, mensen, die zèer afschuwelijk en zeer afstotend waren voor Hem en die Hem zelfs tot het uiterste hadden getergd. De waarachtige naastenliefde is deze zelfde liefde van God, die uitgestort wordt in onze harten, in het verticale vlak, van boven naar beneden, en die voortstroomt in het horizontale vlak, in de richting van de ander, de misschien ook zeer afstotelijke. De echte naastenliefde zet zich, in een zeer bewuste daad, op die ander, die afstotelijke, die inbreuk maakt op onze plannen en storend zou inwerken op onze harmonie (maar dat wordt nu niet meer zo gevoeld). De biografie van pater Titus Brandsma (de man, die met o.a. Ds. J. Kapteyn is omgekomen in het concentratiekamp) toont aan, hoe volkomen anders deze liefde is, dan die van de humanisten. Zelfs de beulen van de S.S. waren, toen zij deze liefde ontvingen, daarvoor geheel van hun stuk gebracht.

**

Tenslotte is de naastenliefde een zaak van volstrekte gehoorzaamheid aan de goddelijke voorzienigheid, die de hand heeft in de ontmoeting, die ons als geheel toevallig voorkomt. De dogmatiek spreekt van de WIL van Gods bevel (in de wet) en van de WIL van Gods besluit (in de geschiedenis). Wij realiseren ons al te weinig, dat deze laatste wil, die in ons leven allerlei ontmoetingen arrangeert, en die ons op de weg plaatst van vele mensen, metterdaad een WIL is. Een WIL van God. De waarachtige naastenliefde is een volstrekte gehoorzaamheid aan deze wil, die het ZO wilde en die ons juist DEZE mens deed ontmoeten en geen andere. De naastenliefde laat het voorwerp van die liefde zich geheel voorschrijven door deze voorzienige wil van de hemelse Vader. Zij se-

lecteert niet. Zij kiest niet zelf uit, wie zij lief wil hebben. Zij aanvaardt het feit, dat de Vader reeds geselecteerd en gekozen heeft en is eenvoudig gehoorzaam.

**

Misschien komen de figuur van de boze priester en die van de boze leviet nergens dichter bij ons, dan waar wij mensen ontmoeten, die in een veel verschrikkelijker nood verkeren, dan de mens, die onder de woestijnrovers gevallen was: die mensen nl. die in de greep van de boze zijn, en bezig zijn voor altijd verloren te gaan. Het is eenvoudig huiveringwekkend hoe makkelijk en onbarmhartig wij deze mensen passeren, zelfs zonder aan de overzijde voorbij te gaan. Het past ons eenvoudig niet om uit de hoogte te schelden op die schijnheilige priester en die huichelaar van een leviet. Meermalen zullen we moeten erkennen, dat wij even schijn-heilig zijn als zij. Moest onze waarachtige naastenliefde ons niet drijven tot voorbede en getuigenis en tot de oproep het verderf te ontvluchten?

**

Het onderwerp „naastenliefde“ lijkt ons dikwijls typisch Rooms en specifiek humanistisch. Naar ons oordeel zijn Roomse preken over de naastenliefde dikwijls zeer oppervlakkig. Als wij nu ook gaan spreken over naastenliefde kunnen wij het gevoel krijgen, ons te compromiteren en onze gelijkheid te verspelen.

Ten onrechte.

Wie eenmaal gezien heeft, dat het hier gaat om een doorstroming van de liefde Gods in Jezus Christus, via onze dienst, naar de naaste en wie de volstrekte eenheid gezien heeft van de eerste tafel van de wet en de tweede tafel daarvan, zal tot de conclusie komen, dat de kerk, die de naastenliefde niet meer predikt, eist en kent, niet wáár kerk meer is. Zij heeft zichzelf gevonden als het einde van Gods werken en wordt een stilstaande poel, waarin alle doorstroming opgehouden is. En een poel, die stil staat, stinkt.

Als (nu een zo grote liefde in ons hart wordt uitgestort, als die van God in Christus) onze liefde tot de naaste niet veel overvloediger is, dan die van de Schriftgeleerden, en de humanisten, zullen wij voorzeker het Koninkrijk der hemelen niet binnengaan (vgl. Mat. 5 : 20).

Eindhoven.

G. v. d. Brink.

INHOUD

Het nieuwe centrum	G. v. d. B.
Een boodschap van prof. Holwerda.	C. V.
Doctor Johan van der Hoeven	J. S.
Blaise Pascal (III)	A. J. D.
Wat voor ogen is (met gedicht)	P. A. H.
Persschouw	C. V.
Boekaankondiging	H. C. E. S.-L.
Kerknieuws	

Een boodschap van Prof. Holwerda

II.

„Een kind ontvangen”.

Zoals we verleden week schreven wees prof. Holwerda er op dat het in de vrijmaking ging om het radikaal ernst maken met het woord van Christus: **Voorwaar, Ik zeg u, wanneer gij u niet bekeert en wordt als de kinderen, zult gij het Koninkrijk der hemelen voorzeker niet binnengaan.** (Math. 18 : 3).

Dat zich gering achten door het overwonnen worden door Gods genade — dáár ging het om in de veertiger jaren!

Daarom alléén.

En dan niet om dat te „leren” en te „handhaven” als een orthodoxe stelling, maar om dat te kennen als „levende geloofspraktijk”.

Mét diepe ernst wees Holwerda er op, dat het elkaar verteren en verdringen, het voeren van twisten, het voor niet goed vrijgemaakt houden van een broeder die „door genade hoopt in te gaan” ons buiten het koninkrijk der hemelen plaatst!

Christus zei in verband met die kinderen evenwel nog meer.

Eerst sprak Hij de woorden: „derzulken is het koninkrijk der hemelen, en allen die als een kind worden, zij zijn groot in het koninkrijk der hemelen.” Maar Hij voegde daar direct aan toe: „Wie daarom één zo'n kind ontvangt op grond van mijn naam, die ontvangt Mij.”

Dit woord moet wel heel vreemd in het leven van de discipelen zijn neergekomen. Want die discipelen — die „droomden allen van grote prestaties: de één had aan zoveel mensen het evangelie gebracht, nummer twee had zoveel duivelen uitgeworpen, en nummer drie wist ook al te verhalen van zijn grote daden. Machtige preken, knappe toespraken, veel mensen: zij betekenen toch maar wat in het koninkrijk der hemelen. Nu, als je eenmaal op dat plan denkt en spreekt dan heb je de kleintjes, de kinderen al lang uit het oog verloren: die doen nog helemaal niet mee, en zij komen in dat klimaat ook helemaal niet meer aan bod.”

**

Tegen deze discipelen — ja tegen zijn discipelen, zijn apostelen! — zegt Christus nu dit woord!

En dat woord is het waard goed overwogen te worden.

Het gaat om het **ontvangen** van een kind. Dat wil zeggen: over het zich bezig houden met zulke kleintjes. „Weg zijn opeens alle geweldige prestaties! Bij kinderen kom je met machtige toespraken niet ver: Er is niet veel eer aan te behalen, het komt niet in de krant, er is erg veel geduld voor nodig, want ze begrijpen nog zo weinig: bij kinderen is het altijd dit, dat je héél veel moet geven en ze kunnen eigenlijk nog niets teruggeven. Als je grote dingen wilt doen, en machtige successen wilt behalen, — neen, dan moet je bij de kinderen niet zijn. Maar Christus zegt: **zulke kleintjes ontvangen!** Daarmee is de kans weg opzienbarende, geweldige dingen te doen.”

Maar hiermee is nog niet alles gezegd.

Christus' woord is nog puntiger, nog konkreter.

Hij zegt: wie **één** zo'n kind ontvangt. Hij richt zijn aandacht — en die der discipelen! — op slechts één enkel kindje. En dat betekent, dat ook het **grote getal** er aan gaat. „Het is geen kwestie van een stampvolle kerk, en van een drukbezochte vergadering, maar een zaak van aandacht hebben voor slechts één zo'n kleintje.”

Neen, dat is niet erg aanlokkelijk voor eierzuchtige mensen: Maar goed, er zijn ten slotte mensen, die graag bij kinderen zijn. Elke vader en moeder vindt het leuk en rijk om zich eens even met de eigen kinderen bezig te houden. Er zijn bovendien ook nog wel anderen die graag tussen de kinderen zitten. Och dat is een kwestie van natuurlijke aanleg. Ze voelen zich nu eenmaal thuis bij dat grut!

Maar zó bedoelt Christus zijn woord beslist niet.

Hij heeft het helemaal niet over het zich bezig houden met kinderen omdat men het „leuk” vindt! Neen, Hij heeft het over het ontvangen van een kind **op grond van wat in Zijn Naam besloten ligt, op grond van de verlossing die Hij brengt en de genade die Hij werkt.**

Zeker, „het is leuk, om eens met één van je kleintjes te wandelen: het argeloze kindergebabbel is muziek: en met de grotere kinderen kan je bij gelegenheid eens heerlijk stoeien. Maar dat is het niet! Het is terwille van Christus en zijn verlossing je kinderen „ontvangen”. Dat wil zeggen: om zijnentwil hart voor ze hebben, aandacht aan ze besteden, tijd voor ze hebben, en anders tijd voor ze maken, geduld voor ze hebben. Voor hun verlossing en hun ingang in het koninkrijk der hemelen je druk maken.”

**

Vooraf ten aanzien van deze zaak verkeerde Holwerda in grote onrust.

Hij had als predikant en later scherp rondgekeken in de gereformeerde wereld. Hij had veel gesprekken gevoerd met jonge mensen. Hij had als het ging over de strijd tegen de zonde, het leven des geloofs, de dagelijkse bekering, het gebed, het zoeken van het koninkrijk der hemelen in het leven van alle dag, zo beangstigend dikwijls gehoord: **dáár praten we thuis nooit over!** Hij had het gezien, ervaren dat het achter de velerlei „christelijke actie” van vele mensen zo benauwend leeg en kil en schraal en geestelijk dor kon zijn. Het verontrustte hem diep dat er zo weinig te merken was van het abc des geloofs: **het liefdevol, waarlijk christelijk omgaan met hen die God als zijn kind, onze broeder en naaste, vlak naast ons zette en bleef zetten, het vóór alles in eigen gezin, maar daarna ook in de levenskring waarin God ons dagelijks plaatst de gestalte vertonen van Christus.** Juist en vooral dáár recht doen, goedheid liefhebben en ootmoedig wandelen met God.

En dáárom zei hij in verband met dit woord van Christus: „Als het in één opzicht onder ons heel erg mis is, dan is het ongetwijfeld hier. Ik geloof, dat er geen vader en moeder is in de kerk, of hij gaat zo meteen geslagen naar huis. Als wij het hebben over de arbeid in Gods koninkrijk, nu ja, dan bedoelen we lidmaatschap van de kerkeraad, kiesvereniging, vakvereniging, schoolvereniging. Vergaderingen, referaten, actie! Discussie, debat! En dan naar huis: de opkomst was goed, of minder goed: de inleiding geweldig, of ook minder geslaagd, al naar het valt. De bespreking levendig vandaag en de volgende keer weinig vragen. Voorzitter hiervan, en bestuurslid daarvan! En bij een jubileum een deputatie en de kamer vol bloemstukken. Allemaal vanwege de belangrijke arbeid in het koninkrijk Gods”.

**

Ja, zo ging en zo gaat het zo dikwijls onder ons!

Maar die afgrond zo donker daaronder! „Wat kwam er van de kleintjes terecht?”

Van dat éne kind? Welke vader en moeder „ontvangt” nog eigen kinderen? Dat betekent: wie praat er eens met zijn jongens in de puberteitsjaren? Wie houdt ze in hun moeilijkheden, hun gevaren, hun vragen, hun strijd in de gaten en waakt over ze? Want voor de vrijmaking gebeurde het herhaaldelijk, dat jongelui die in de knoei zaten bij de dominee kwamen, en op een vraag wat vader en moeder ervan zei, ronduit zeiden: vader heeft nog nooit met me gepraat, zit altijd op een vergadering, heeft geen tijd. En ik vrees, dat op dat punt sinds de vrijmaking bitter weinig veranderd is. Ik zeg geen kwaad van verenigingen en vergaderingen, en ik weet best dat er soms veel te leren valt. Maar wees ons, als de kinderen van die dingen geestelijk de dupe worden!”

Het komt er daarom in de kerk en voor allen persoonlijk op aan dat we weer weten wat het éérste is in de dienst des Heren en het leven des geloofs. „Weten wij werkelijk nog, welke arbeid groot is in het koninkrijk der hemelen? Wie één kind ontvangt om Christus' wil, die ontvangt Christus zelf. Onaanzienlijk werk, ja, ja. Maar wat ge aan één van de kleintjes hebt gedaan om zijns Naams wil dat hebt ge Hem gedaan. Vergaderingen? Best. Als gezin en opvoeding maar nummer één op uw agenda staan. Daar wordt ontstellend geklaagd over gezinsontbinding, en dan krijg je daarvoor weer speciale bureaux en weer vergaderingen voor huwelijksproblemen en gezinsmoeilijkheden. Het haalt ten slotte niets uit, als niet ieder begint met dat éne kind dat Christus op zijn weg plaatst. We moesten maar eens wat minder vaak en wat minder gewichtig vergaderen, en maar eens wat meer thuis zijn. De ouderlingen plegen op huisbezoek de heer des huizes nog wel eens te vragen, of hij ook „priester” is in zijn gezin. Zou het niet aanbeveling verdienen dat ze daaraan de vraag toevoegen, of de ouders ook „profeet” zijn thuis, of dat ze alleen profeteren op vergaderingen? Nemen ze hun kinderen nog wel aan, door thuis ieder van de kleintjes te leren van het koninkrijk der hemelen en zien ze dat nog als het grootste werk in het koninkrijk Gods?”

**

Toen Holwerda deze dingen schreef begon hier en daar, o.a. in Kampen, de vraag te leven of het met het onderwijs van de kinderen der kerk wel in orde was. Of anders gezegd: de vraag kwam op of er niet moest gestreefd worden naar onderwijs dat in algehele harmonie was met de opvoeding thuis en met wat de kinderen in de kerk hoorden. Holwerda stond sympathiek tegenover het streven om tot waarlijk gereformeerd onderwijs te komen. Maar hij wees daarbij steeds op twee dingen! Vooreerst: de **wijze** waarop men dat onderwijs probeerde te verkrijgen moest de toets van de kritiek kunnen doorstaan. Er moest niet met grote woorden worden gewerkt. Er moesten geen onware voorstellingen worden gegeven. Er moest niet met een vrijgemaakt — beter gezegd: **anti-vrijgemaakt!** — superioriteitsbesef actie worden gevoerd. En bovenal: het moest met de opvoeding thuis, door de ouders zelf, in orde zijn. Als dat niet het geval was, was heel de aktie voor „vrijgemaakt” onderwijs leugenachtig en daarom verwerpelijik voor Gods aangezicht!

Ge weet het, zo preekte Holwerda, „het wordt zo langzamerhand de vraag, hoe het met het christelijk onderwijs moet. En niemand mag gemakzuchtig die vraag naast zich neerleggen. En niemand mag zomaar zeggen, dat het met dat onderwijs best in orde is. We hebben ten slotte bij de doop beloofd, dat we onze kinderen in de voorzeide leer zouden doen onderwijzen. **Maar**

eigenlijk klemt iets anders nog veel meer: we hebben allereerst beloofd, dat we zelf onze kinderen het koninkrijk der hemelen zouden leren. En ik ben zo bang, dat veel ouders daarmee weinig ernst maken. Al krijgen we dan ook het beste onderwijs voor onze kinderen, en de ouders denken er niet aan om hun kinderen in de naam van Christus te ontvangen, dan helpt het ten slotte nog allemaal niets. Je kunt je grote opdracht in het koninkrijk der hemelen niet afschuiven op de onderwijzer en de dominee. Daarvan zal het ten slotte afhangen, wat er van de reformatie terecht komt: **of het in ons gezinsleven tot een radikale en algemene bekering komt!** En niemand zegge: ik heb daar geen tijd voor, ik heb daar de gaven niet voor. Want Christus zegt ten slotte: wie één van deze kleinen, die in Mij geloven ergert, het ware beter dat een molensteen om zijn hals gedaan werd en hij verdrinken werd in de diepten der zee."

**
*

In 1944 schreef ik in „In den chaos”: „Ik heb eens een tamelijk uitgebreid onderzoek ingesteld omtrent een primair moment in het christelijk gezinsleven, namelijk of de ouders met hun kinderen en de kinderen met de ouders wel eens spreken over de HERE en zijn dienst, over de persoonlijke verhouding tot God. Het resultaat was ontstellend. „Nee, daar spreken we thuis met elkaar nooit over”, was het stereotiep terugkerende antwoord."

Het bovenstaande schreef Holwerda in 1951. Sindsdien zijn al weer meer dan tien jaar verlopen. En naar mijn vaste overtuiging is het in dit opzicht onder ons steeds achteruit gegaan. Ik zeg dat op grond van wat tien jaar arbeid van de Gereformeerde Kinderbescherming ons leerde. Op grond van wat we aan de weet kwamen uit gesprekken met aankomende studenten. Ik schreef daar reeds eerder over. Het is meermalen voorgekomen dat jongens en meisjes uit gezinnen van „vooraanstaande" vrijgemaakte broeders een ontstellende onkunde demonstreerden niet alleen ten aanzien van de vrijmaking maar ook en niet minder wat betreft de kennis van de belijdenis en de Heilige Schrift. En het vermoeiende en ontnuchterende refrein was steeds: Mijn vader praat nooit over die dingen.

Als je je goed indenkt welk een onherstelbare geestelijke verwoesting dit in de grond der zaak **goddeloze verzuim van de ouders** betekent, en je beseft iets van de omvang van **dit kwaad**, en je realiseert je daarbij waar onze pers zich tegenwoordig speciaal mee bezig houdt dan vraag je je dikwijls in verbijstering af: Zijn wij nu helemaal verblind geworden? Zien wij de werkelijke zonde en nood van de kerk niet meer? En het woord dat ik eens van een warm-meelevend jong kerklid hoorde, dit woord: „de kwesties welke in onze kranten besproken worden zijn globaal genomen **niet de levenskwesties** van de kerk van onze dagen, en de werkelijke levenskwesties der kerk komen niet aan de orde" krijgt te meer relief, diepte, ernst.

We moesten allemaal maar eens goed naar deze boodschap van Holwerda horen. En — er komt nog meer!

C. V

Als de kerk leegstroomt stijgen meteen, soms al in de kerkdeur, de rookwolkjes van sigaren en sigaretten op. De gesprekken vloten meteen; hier en daar klinkt een lach op. Het is de houding van mensen die juist een gezellig avondje achter de rug hebben.

Er zijn maar enkelen die stil en met peinzende ogen hun weg gaan. En dat zijn de slechtsten niet.

Doctor Johan van der Hoeven

Woensdagmiddag 27 februari 1963 promoveerde J. van der Hoeven, geboren in 1932 te Rotterdam, tot doctor in de letteren en wijsbegeerte op een filosofisch proefschrift aan de Rijksuniversiteit te Leiden. Promotor was Professor dr F. L. R. Sassen.

Van der Hoeven studeerde eerst theologie aan de Theologische Hogeschool te Kampen. Daar oefenden vooral de colleges van Professor dr K. Schilder en Professor Holwerda invloed uit op zijn geestelijke en wetenschappelijke vorming. Na het overlijden van Schilder bewerkte hij voor de F.Q.I. Almanak 1953 de Bibliographie Prof. Dr. K. Schilder, die 45 bladzijden van deze almanak in beslag neemt. Het samenstellen van zulk een uitvoerige bibliografie in twee zomermaanden is voor een student een opmerkelijke wetenschappelijke prestatie.

Van der Hoeven wilde evenwel geen krietkloze navolger van Schilder zijn. Bovendien beseftte hij dat voor een grondige theologische, en dan speciaal dogmatische, vorming, vooral in onze tijd, een diepgaande wijsgerige scholing noodzakelijk is. Reeds in zijn Kamper tijd hield hij zich ernstig bezig met de wijsbegeerte der wetsidee. In een studentenblad publiceerde hij in die tijd een interessante studie over de raakpunten tussen de theologie van Schilder en die wijsbegeerte. Op grond van een en ander besloot Van der Hoeven daarom de studie van de theologie te combineren met die der filosofie. En om een zo breed mogelijke oriëntering te kunnen ontvangen liet hij zich als student inschrijven aan de universiteit van Leiden. Daar werd hij behalve van Prof. Sassen ook, en in het bijzonder, leerling van Prof. Mekkes.

Uit twee publicaties van Van der Hoeven blijkt duidelijk de invloed van Mekkes. In Opbouw van 5 januari 1962 plaatste hij een bespreking van het boek: **Scheppingsopenbaring en wijsbegeerte** van Mekkes, dat in 1961 bij Kok verscheen.

In deze recensie schreef Van der Hoeven: „Wie enigszins kennis gemaakt heeft met de messcherpe dialectiek van Sartre, met de diepgang van Heideggers denken, moet de zwaarte hebben ondervonden van de taak deze denkers wezenlijk récht te doen, teneinde het ware contact met hen te krijgen, hen te volgen tot dat punt waar hun laatste schuilhoeken aan het licht móeten komen, zodat zij réchtens geen gelegenheid meer hebben, kritiek af te wijzen als onbegrip. Een van de grootste gevaren voor de christelijke wetenschap (en het christelijk leven in het algemeen) is dat van een **voorbarige** kritiek op tegenstanders. Een dergelijke kritiek werkt de valse gerustheid in de hand". In dit citaat zegt Van der Hoeven iets over zichzelf als leerling van Mekkes.

Het andere artikel heet: **Wat is de kerk?** en staat in het Sola Fide nummer van april 1962. Ik hoop dat dit artikel nog eens in Opbouw zal her-verschijnen, want er staat veel in dat wij ter harte hebben te nemen. Het eindigt met een: „Wij zuchten, maar in hóóp. Blij verwachting de **openbaring** van de reeds geschonken, glansrijke vrijheid der ontelbare kinderen Gods".

Wie beide artikelen leest ziet duidelijk de invloed van Mekkes, na die van Schilder en Holwerda.

In Kampen werd de voorbereidende studie afgesloten met het propadeutisch-examen en de inleidende theologische studie met het candidaats-examen. Te Leiden werd Van der Hoeven aan het einde van de studie der wijsbegeerte als leervak doctorandus in de filosofie. Hij werd assistent van Professor Sassen. En thans werd zijn studie bekroond met een zelfstandig werkstuk, het proefschrift, de dissertatie. Inmiddels staat hij te Kampen

nog ingeschreven voor de doctorale studie in de theologie.

Een candidaat is nog maar ingeleid in de wetenschap. De doctorandus heeft reeds aandenlijve met de wetenschap kennis gemaakt. De doctor moet zelfstandig iets hebben gepresteerd. Veelal staat de doctorale studie nog sterk onder invloed van een hoogleraar en zelfs ook vaak het werken aan een proefschrift. Van der Hoeven heeft het grote voordeel gehad van tweeërlei studie en meer dan één leermeester. Daardoor is hij wel iets anders dan een epigoon geworden. Al bespeur ik in zijn dissertatie nog grote invloed van Mekkes, toch komt ook reeds duidelijk het eigene naar voren.

De dissertatie draagt als titel: **Kritische ondervraging van de fenomenologische rede**. Het is deel I.

Deze titel is veelzeggend.

Het proefschrift gaat over fenomenologie. Grondig komen Husserl, Scheler, Heidegger, Sartre en Merleau-Ponty ter sprake. Daarbij is er een verband tussen het woord rede en de titel van Sartre's tweede hoofdwerk: *Critique de la raison dialectique*.

Hoewel Van der Hoeven de moderne wijsbegeerte begon te bestuderen uit interesse voor de vele nieuwe zienswijzen die fenomenologie en existentialisme boden, toch kwam hij geleidelijk bij de kenniskritiek uit als een van de centrale wijsgerige problemen vanaf Kant (*Kritik der reinen Vernunft*) tot Sartre (*Critique de la raison dialectique*). Van der Hoeven heeft zo in zijn proefschrift het centrum van de wijsbegeerte in bespreking genomen.

Hij doet dit echter niet onder de titel: kritiek op de fenomenologische rede, maar in de vorm van een kritische ondervraging. In het woord ondervraging ligt een zekere bescheidenheid, maar ook iets van de methode van Sokrates. Uit het werk zelf blijkt dat ondervraging hier betekent dat Van der Hoeven volledig recht tracht te doen aan de standpunten van Husserl, Scheler, Heidegger, Sartre en Merleau-Ponty.

Het is een kritische ondervraging. Hoe kan het anders! Kant leverde zijn kritiek op de toen gangbare wijsbegeerte vanuit de zuivere rede en Sartre levert kritiek op existentialisme en marxisme vanuit zijn dialectische rede. Van der Hoeven levert ook kritiek op de besproken fenomenologen, maar dan als Christen vanuit zijn bijbels uitgangspunt. Deze kritiek is echter bescheiden geformuleerd, ook al wordt het hart van de wijsbegeerte geraakt. Het is inderdaad een kritische ondervraging geworden. Het citaat dat ik gaf uit zijn bespreking van het boek van Mekkes kan direct op deze dissertatie worden betrokken.

Van der Hoeven vreest voorbarige kritiek; hij tracht de besproken filosofen wezenlijk récht te doen. Intussen komen daardoor de centrale vragen der wijsbegeerte compres en grondig aan de orde. Een tweede deel moet nog volgen, om vooral de laatste ontwikkelingen van Heidegger en Sartre te bespreken. Het boek van Sartre, *Critique de la raison dialectique*, was doorslaggevend voor de keus van het onderwerp en de titel van dit proefschrift, maar door het naspeuren van de voorgeschiedenis van de fenomenologische beweging, moet de bespreking van dit werk wachten tot het tweede deel. Het eerste deel telt inmiddels 360 bladzijden.

Vergeleken met Mekkes schrijft Van der Hoeven minder moeilijk en minder militant. Hoewel het onderwerp tot soberheid dwong, treft verschillende malen een origineel beeld. De militaire beeldspraak van Mekkes en vele Calvinisten, ontbreekt. De stijl is overigens nog wat stroef, maar dat kan moeilijk anders, wil men aan de dialectiek van de besproken wijsgeren recht doen. In ieder ge-

val is de stijl zeer verzorgd en het Nederlands zuiver. Het gehele boek, ook de vele noten, alles is tot in de details af. Grondigheid en nauwkeurigheid gaan hier samen, terwijl het boek als drukwerk ook een goede indruk maakt.

Na eerste lezing staat als een paal boven water dat deze dissertatie professorabel is, hoog-geleerd. Van de tientallen wijsgerige proefschriften, die de laatste jaren zijn verschenen, is dit het beste. Van der Hoeven heeft zozeer de besproken auteurs recht gedaan, dat ik verwacht dat ook zij die het christelijke uitgangspunt met de promovendus niet delen, dit zullen toegeven. Men kan bezwaren hebben tegen de Wijsbegeerte der Wetsidee als richting, maar men kan het wetenschappelijk gehalte van dit boek en verschillende andere publikaties van deze beweging niet miskennen. En men zal toch ook moeten erkennen dat deze wijsbegeerte, die gedragen wordt door de grootste vereniging voor wijsbegeerte in Nederland, rechten heeft. Allereerst aan de Vrije Universiteit, waar straks Vollenhoven en Dooyeweerd afscheid nemen, en dan ook aan de andere universiteiten en hogescholen, waar tot heden alleen door een Stichting betaalde bijzondere leerstoelen in de calvinistische wijsbegeerte zijn gevestigd.

* * *

De promotie geschiedde te Leiden in het Universiteitsgebouw, Rapenburg 73.

Onder de krachtige en voortvarende leiding van de Rector Magnificus, Professor dr S. Dresden, vond de discussie met de promovendus plaats. Als eerste opponent sprak Professor dr mr C. A. van Peursen zijn waardering voor het proefschrift uit, een proefschrift waarin principiële kritiek werd geïllustreerd op scherpe en tevens moedige wijze. Van Peursen wilde slechts een enkele kritische vraag stellen. Hij stelde twee vragen over de behandeling van Husserl door Van der Hoeven.

Tweede opponent was Professor J. P. A. Mekkes, die over de vroeggestorven wijsgeer P. Thévenasz een vraag stelde. Derde was Professor dr P. H. van Laer, die eerst enkele detailvragen stelde en daarna op stelling 6 inging om nader de bezwaren van Van der Hoeven tegen synthese-pogingen te vernemen. Professor dr G. Sevenster en Professor

dr P. G. J. A. Hendrix volgden met vragen over stelling 11, die luidt: „De **problematiek** rondom de z.g.n. „Naherwartung” in het Nieuwe Testament is vreemd aan het Nieuwe Testament zelf, dat in zijn onderscheiden geschriften één doorlopende **proclamatie** is van de volheid des tijds als voleinding der eeuwen, welke proclamatie door de theologische denker slechts kan worden aanvaard of op grond van een andere, ook zijn tijdelijk theologisch denken zelf omvattende, „**openbaring**” van een volheid des tijds kan worden afgevoerd”. Als laatste stelde de promotor een vraag over Scheler en over Sartre.

Van der Hoeven verdedigde zich ofwel discussieerde op een knappe en rustige wijze. Hij beheerste het onderwerp, zo zelfs dat hij de streepjes in de tekst van zijn boek, bijvoorbeeld in het woord „dra-matisch” op blz. 339, op filologische en andere gronden breed wist te verdedigen. Hij gaf ook een zuiver en indrukwekkend Christelijk getuigenis inzake onze toekomstverwachting, waar de twaalf hoogleraren met aandacht naar luisterden.

De Rector Magnificus noemde de „voortreffelijke verdediging” daarom als een van de redenen, naast de voortreffelijke studie en de bijzondere verdiensten van het proefschrift, om het predikaat „met lof” te verlenen.

De promotor, Professor dr F. L. R. Sassen, noemde daarna de studie van zijn assistent, die in 1956 begon met zijn wijsgerige studie te Leiden, „even kort als eervol”. Hij memoreerde het cum laude bij het candidaatsexamen in 1957 en het cum laude bij het doctoraal examen in 1960, na en ook tegelijk met de studie van de theologie te Kampen. Met deze „loffelijke promotie” had Van der Hoeven bewezen dat de theologische opleiding de wijsbegeerte niet in de weg behoefte te staan. Hij hoopte en verwachtte een belangrijke reeks publikaties van de jonge doctor, na deze dissertatie die nog lang van waarde zal blijken te zijn.

De Rector Magnificus besloot de plechtigheid, na de gelukwensen van de senaat aan de doctor overgebracht te hebben. De receptie, waar onder velen ook de hoogleraren Vollenhoven, Veenhof, Doekes, Van Riessen en M. C. Smit kwamen feliciteren, maakte deze promotie nog meer tot een feestelijke bijeenkomst.

J. Stellingwerff.

Blaise Pascal

III.

De brieven aan een vriend in de Provincie.

Van de reeds genoemde achttien brieven van Pascal, de „Provinciales”, handelen er vier over de leer, twaalf over de moraal der Jezuïeten en wijzen de laatste twee de beschuldiging van ketterij, gericht tegen de Jansenisten, af.

Vonden de opstellen van de „grote” Arnauld geen lezers daar hij de juiste toon niet wist te treffen, Pascal in deze voor hem geheel nieuwe materie wist dit wel. De brieven zijn evenzovele toneelstukjes geworden, waarbij hij de beide voornaamste richtingen in de R.K. kerk, Jezuïeten en Thomisten tegen elkaar weet uit te spelen. Ze zijn beurtelings fijn ironisch, dodelijk sarcastisch, steeds geestig, zodat bij de verschijning de mensen elkaar de exemplaren uit de handen gristen.

Het kan niet de bedoeling zijn deze brieven in extenso te bespreken. Het volgende dient uitsluitend om te laten zien dat Pascal een noodzakelijke arbeid heeft verricht door in een, zoals hij zelf zegt, „prettige, railerende, amusante stijl de aandacht te vestigen op de politiek en de moraal der Jezuïeten”.

Ter verduidelijking het volgende: In de R.K. kerk onderscheidde men toentertijd hoofdzakelijk drie groepen.

1e De Jezuïeten (semi-pelagianen), die enerzijds leren dat de almachtige Goddelijke genade mee moet werken, zal deze laatste effectief zijn.

2e De Jansenisten, die op het voetspoor van Augustinus leren dat de menselijke wil geknecht en verdorven is, zodat de mens zonder de almachtige Goddelijke genade, die *niet* aan allen geschonken wordt, niets goeds kan uitrichten.

3e De Thomisten, die grotendeels de opvattingen der Jansenisten delen. Daar Jezuïeten, noch Thomisten, de twee belangrijkste groepen zich een strijd tegen een grote vijandelijke partij konden veroorloven, hadden ze zich, ondanks het fundamentele verschil, tot één groep verenigd door middel van een term die ieder naar eigen believen uitlegde. Zo vormden ze een kunstmatige eenheid.

De eerste brief begint: „We waren volkomen op een dwaalspoor gebracht. Gisteren pas ben ik achter de waarheid gekomen... In een ogenblik ben ik een groot theoloog geworden. Ziet u maar.”

De aldus sprekend ingevoerde leek, ont-hutst door de in de kerk ontbrande strijd over de genade, tracht zijn licht op te steken, eerst bij een Thomist, dan bij een Jansenist, waarbij hij den Thomisten een Thomist, den Jansenisten een Jansenist is.

In de kerk is in het geding de volgende bewering van Arnauld „dat de genade, zonder welke men niets vermag, aan Petrus in zijn val heeft ontbroken”.

Tot zijn verbazing treft hij dan een Thomist die het volkomen met Augustinus eens is als deze zegt: Wij weten, dat de genade niet aan alle mensen geschonken is. Diezelfde Thomist betuigt ook zijn instemming met de opmerking van Jansenius dat de Goddelijke genade volkomen krachtadig en afdoende is en de menselijke wil doet besluiten het goede te doen. (De vrije wil komt hier dus niet aan te pas.)

„Waarin bestaat dan de ketterij van Arnauld eigenlijk?”

„Hierin, dat hij niet erkent dat de gelovigen de macht hebben de geboden Gods te houden op de manier die wij bedoelen. Ze moeten de „pouvoir prochain” — het vermogen om onmiddellijk goed te handelen — erkennen.”

Een bezoek bij een Jansenist leert hem dat deze ook geheel aan de kant van Augustinus staat en verheugd verkondigt hij dat er spoedig vrede aan de Universiteit zal heersen, daar Jansenisten en Thomisten het over de kwestie der genade eens zijn.

Maar dan verneemt hij dat het puntje waar het op aankomt is, dat de Jansenisten niet van een „pouvoir prochain” willen weten. Hij staat perplex, belast zijn geheugen met deze onbegrijpelijke term en spoedt zich weer naar de Jansenist. Deze verklaart, dat Jezuïeten en Thomisten Arnauld in het verderf willen storten, en daarvoor deze term, die ieder op eigen wijze uitlegt, hebben bedacht om ze Arnauld en zijn aanhang klein te kunnen krijgen. Dan gaat onze leek op informatie uit om de eigenlijke betekenis van de term te weten te komen. De een vindt dat iemand 's nachts niet de „pouvoir prochain” heeft om te zien, daar het licht ontbreekt, de ander, dat hij die wèl heeft, mits hij niet blind is. Zo laat Pascal spottend de waarde van deze niets zeggende term zien, maar ook door welke niets ontziende praktijken de politie der Jezuïeten tegenstanders tot medestanders weet te maken.

Nog een tweede brief wijdt Pascal aan deze onwaardige Jezuïetische praktijken als hij laat zien, dat Jezuïeten en Thomisten, die in de grond der zaak vierkant tegenover elkaar staan, elkander vinden in de term „toereikende genade”, die ieder naar eigen opvatting mag uitleggen.

In de vijfde brief komt de moraal aan de beurt en toont Pascal aan hoe de godsdienst der Jezuïeten volkomen in dienst gesteld wordt van de politiek, en hun moraal niets is dan een kwestie van casuïstiek. 1)

De bezoeker vervoegt zich bij een „bon père Jésuite” en vraagt hem om dispensatie van het vasten gedurende de vastentijd. Pas na herhaald aandringen (hij moet weten welk vlees hij in de kuip heeft) geeft de pater toe, noemt een paar gevallen van vrijstelling op die de vrager niet conveniëren. Eindelijk zegt hij dat, als men niet zonder avondeten in kan slapen, men vrijgesteld is. „Maar als de slaap wel komt, als men 's middags bijna niet en 's avonds wel eet?” „Dan behoefte u niet te vasten. Hier is het bewijs, en welk een! Escobar!”

„Wie is Escobar, mon père?” „Weet u niet, wie Escobar, van onze Sociëtas is? De man, die een samenvatting heeft gegeven van de moraaltheologie van 24 van onze Vaders, welke hij vergelijkt met het boek uit de Openbaring dat met zeven

1) Kunst om gewetensvragen op te lossen. Een casuïst is iemand, die zich bezig houdt met die kunst.

zegelen is verzegeld? Jezus heeft dit zo verzegeld aangeboden aan de vier levende wezens Suarez, Vasquez, Molina en Valentia (Spaanse casuïsten) in tegenwoordigheid van vier en twintig Jezuïeten, die de vier een twintig ouderlingen vertegenwoordigden. Hier staat het: „Niemand is verplicht wijziging te brengen in de orde der maaltijden”. Hij stelt zulke aardige vragen. Als u soms veel wijn gebruikt, mag u die 's morgens drinken, zelfs in grote hoeveelheden, zelfs hypocras: Dit moet ik even noteren, het kon te pas komen. „Dat is nog eens een geschikt man, die Escobar”. Ik ben blij, u zonder zonde te kunnen helpen”. Bij alle aanhalingen uit de casuïsten geeft Pascal schrijver, boek, paragraaf en pagina aan.

De geïnteresseerde leek vraagt dan hoe het mogelijk is dat sommige „pères” op het punt der moraal wèl en andere niet met de Schrift rekenen.

„Weet dat het doel der laatste niet is de zeden te verderven. Niet, dat ze als enig doel hebben die te verbeteren. Dat zou een slechte politiek zijn. Ze hebben voldoende goede mening over zichzelf om te geloven dat het nuttig en nodig is voor de godsdienst, dat hun invloed zich overal doet gelden, dat zij alle gewetens regeren. Ze zijn dus streng voor de strengen, maar het tegenovergestelde jegens de meeste mensen. Zo stellen ze iedereen tevreden. Daar ze met allerlei mensen en volken te doen hebben, is het nodig casuïsten te hebben die zich bij die verscheidenheid weten aan te passen.

Trots somt hij de namen van vijf en veertig casuïsten op.

„Oh, mon père, waren dat allen Christenen?”

„Wat, Christenen? Zei ik U niet, dat zij de enigen zijn waardoor wij thans de Christenen regeren?”

„Heeft U dan bij hun komst Augustinus, Chrysostomus en Ambrosius hun afscheid gegeven?”

„Ja”.

Na de dubbele moraal krijgen in de volgende brieven de meest bekende grondstellingen der Jezuïeten een beurt. Ze worden met allerlei voorbeelden uit de casuïsten verduidelijkt, waarbij alweer de vindplaatsen uitvoerig worden aangegeven.

Over het innerlijk voorbehoud (restrictio mentalis) b.v. het volgende:

„Heeft men een misdaad begaan, dan kan men zweren dat men die niet begaan heeft, mits men er in gedachten aan toevoegt: „vóór die datum” of „vóór ik geboren ben”.

„Hoe, mon père, is dat geen leugen en zelfs meened?”

„Neen, Sanchez bewijst dat en Filiutius voegt er nog een veiliger manier bij om leugens te vermijden. Na gezegd te hebben „Ik zweer”, voegt men er in gedachten aan toe „dat ik zeg”, dat ik dat niet gedaan heb. U ziet, dan zegt men de waarheid”.

„Ja maar, misschien zouden wij kunnen zeggen dat we de waarheid onhoorbaar en de leugen hoorbaar zeggen”.

Nog één voorbeeld uit de praktijk der godzaligheid om te laten zien, dat de dichter La Fontaine met recht kon schrijven:

„Wilt gij stijgen naar 's hemels trans, Escobar geeft U een gemakkelijke kans.”

De „bon père Jésuite” kwam op de ons bekende leek af met een boek in de hand en vroeg hem of hij er geen tounen gouds voor over had om een sleutel van het paradijs te bemachtigen. Hij echter wist er wel honderd voor hem te vinden en veel goedkoper, volgens een mooi boek.

„Welk boek, mon père?”

„Het paradijs geopend door honderd gemakkelijke devoties aan de Moeder Gods”.

Hij vroeg toen om een der gemakkelijkste; maar ze bleken allen gemakkelijk: de

heilige Maagd groeten, als men een afbeelding van haar zag; dikwijls de naam Maria uitspreken; de engelen opdragen haar namens u te groeten; haar iedere dag goeden morgen en goeden avond wensen; het Ave Maria bidden ter ere van het hart van Maria.

„Mits ik haar het mijne geeft?” „Dat is niet nodig”.

Nog eenvoudiger was: een rozenhoedje als armband of een afbeelding van Maria dragen.

Wat is het resultaat van deze brieven geweest?

Sainte-Beuve, de grote kenner van Port-Royal zegt hierover: „De Provinciales hebben, wat de moraal betreft, de casuïstiek, product van Spaanse bodem, de doodsteek gegeven. Toch heeft Pascal een ander doel bereikt dan hij wenste. Hij wilde voor alle dingen de met voeten getreden Christelijke moraal herstellen, hij heeft slechts de moraal der fatsoenlijke lieden weten te vestigen, die, hoewel niet Christelijk, daar toch wat aan te danken heeft”.

Natuurlijk, de R.K. kerk bekeren, kon Pascal niet.

Een tweede resultaat, zij het op ander gebied, is het volgende.

De eenmaal door Pascal gewekte afkeer

tegen de Jezuïeten groeide uit tot felle haat toen de Sociëtas niet alleen een heersende rol in de staatkunde, doch ook in de wereldhandel poogde te spelen; zodat eerst in Portugal en Frankrijk, daarna in vele andere landen de Jezuïetenorde, zij het tijdelijk, werd opgeheven.

A. J. D.

N.B. Uit het vorige artikel is een stuk en een correctie weggevalen. Van de derde alinea af dient gelezen te worden:

De Jezuïeten antwoordden met een dubbele aanval, eerst op het hoofdfront, daarna op een zijfront. Ziehier hoe.

Ten eerste lieten ze in Rome, waar de Paus hun willige dienaar was, vijf stellingen uit het boek van Jansenius veroordelen, stellingen, die nooit iemand er in heeft kunnen aanwijzen. Toen de twijfel aan het bestaan ervan hoe langer hoe meer verbreid werd, moest de geestelijkheid van hoog tot laag een formulier ondertekenen, waarin instemming met de Pauselijke bul werd betuigd.

In de tweede plaats het volgende: Op verzoek van ouders, die hun kinderen niet meer aan de Jezuïetenscholen durfden toe te vertrouwen, vormden de Jansenisten klassen....

Wat voor ogen is

De dichter Roel Houwink is niet alleen een tijdgenoot maar ook een jeugdvriend van Henny Marsman geweest. Beiden woonden in Zeist, beiden volbrachten de Rechtenstudie en waren als jurist werkzaam. Beiden waren van orthodox-hervormden huize, beiden verdiepten zich intensief in het barthianisme, in de uitverkiezingstheorie van de dode orthodoxie en in de gang van het officiële christendom door de geschiedenis van Europa. Terwijl Marsman, verbeterer, fanatieker en strijdbarder dan zijn vriend, zich afkeerde van het geloof zijner vaders, bleef Houwink bewust verbonden aan het protestantisme en maakte deel uit van de zgn. Jong-Protestantse kerk, waarvan hij, ook een de hem eens als: „een barthiaan... wel neen... een piëtist”, daarmee een zeer raak oordeel uitsprekend. Houwink zet — zij het met een vrij zwakke stem — in de protestantse dichtkunst de traditie voort van het piëtisme, waarvan bijv. ook een Willem de Mérode zich nimmer geheel van heeft kunnen losmaken. In het gedicht, hierbij afgedrukt wordt ons dan ook onder een zuiver barthiaanse titel (heet een prekenbundel van Karl Barth niet „Zwischen den Zeiten”) een door en door piëtistisch vers voorgezet.

De vrome ziel heeft heimwee naar God en wordt daardoor verteerd, want het hart zoekt niets dan Hem alleen. Dan mogen de akkers onbeheerd blijven liggen, wie opgaat in de ziele-cultus maakt met de cultuur-opdracht niet voldoende ernst. De verwildering der eigen akkers vindt echter een pendant in die van voorhof en tempel: ook die liggen er verwaarloosd bij.

En de gezochte Heer werd niet gevonden. Dan gaat de dichter maar naar Jeruzalem, hier het zinnebeeld van de trouw-gedachte gemeente.

Maar daar wacht den zoeker een nieuwe teleurstelling: de Heer is er wel geweest, maar zijn woord wordt er niet meer gehoord, men draagt er geen heugenis meer aan zijn stem. Houwink bereikt hier een haast ongekende zeggingskracht: En waar ik kwam in crypt of kerk aanbade Gods volk het eigen werk en riep zijn oude goden aan onder de flarden van Uw naam.

Dit is een vlijmscherpe ontleding en veelzeggende uitbeelding van het verwereldlijkte christendom. Het aanbidt niet Gods werken, maar eigen werken: partijen, vakbonden, scholen, universiteiten, instellingen voor algemeen belang en ga maar door. En de dichter ziet scherp dat het hier gaat om het aanroepen van oude wereldgoden, opgetuigd met stukjes van de heilige naam.

De wereldgelijkvormige christenen aanbidden Mars, de god van strijd en macht, Mammon, de god van geld en goed, Mercurius de god van de negotie en Hera, de godin van de vruchtbaarheid en vele andere goden uit velerlei tempels.

Gods naam is goed genoeg om de cultus te dekken: er staat toch christelijk voor en zou het dan niet goed zijn?

Dan is het van het verwereldlijkte Jeruzalem naar het nog meer gesaeculariseerde Rome nog maar een kleine stap. Rome blijkt te teren op het verleden, op de herinnering. De levende Heer is er al lang geweest. Nog meer dan in Jeruzalem ziet men er aan wat voor ogen is. Van „onze lieve Heer” heeft men een schoon marmerbeeld gemaakt, in edelstenen en goud gevat. Ja, men heeft veel over voor den doden Heer, hij wordt in de edelste materialen afgebeeld.

De menselijke Jezus is hier vervangen door een beeld zoals er ook vervaardigd zijn van Heracles en Narcissus. Het Griekse denken heeft het schriftuurlijke denken overwoekerd, het marmerbeeld getuigt daarvan ondubbelzinnig. En de dichter die Jeruzalem striemde, hij heeft ook Rome door. Maar dan vervalt hij in de fout van hen die hij beschuldigde: ook hij ziet aan wat voor ogen is. En hij concludeert bij het dode marmerbeeld dat Jezus' rondwandeling tot een ver verleden behoort en Zijn terugkeer tot een nog verder afluigende toekomst. Tussen deze ver-uit-een-gezette tijden leeft de gelovige en zoekt de piëtist. Maar er is geen „tussen de tijden”, er is wel — naar Paulus — een „samengeperste tijd”, een tijd waarin alles inderhaast geschiedt.

Wat zoal? De afrekening met Jeruzalem en met Rome. Oh, het officiële christendom zal wel blijven bestaan. In Amerika als

„social gospel”, bij ons als een humane verzekering van de wieg tot het graf.

Ja, ja, wij leven in een mooi gehumaniseerd na-christelijk tijdperk.

En wij... wij zijn de ware kerk, niet-waar? Wij aanbidden geen marmerbeeld. Wij hebben ook over het afvallige Jeruzalem onze doorwrochte mening.

Maar zijn de flarden van de heilige naam onder ons niet te vinden om het werk van vrijgemaakten te dekken?

O, Here, bewaar ons voor het aanbidden van eigen werk.

Rotterdam.

P. A. Hekstra

TUSSEN DE TIJDEN.

*Hemwee naar U heeft mij verteerd:
ik liet mijn akkers onbeheerd.*

*Mijn hart zocht niets dan U alleen,
maar waar ik kwam, waart Gij reeds
heen.*

*Verwilderd stonden haag en tuin,
voorhof en tempel lag in puin.*

*Toen toog ik naar Jeruzalem,
Maar niemand wist meer van Uw
stem,*

*En waar ik kwam in crypt of kerk,
aanbad Gods volk het eigen werk
en riep zijn oude goden aan
onder de flarden van Uw naam.*

*En of ik al naar Rome ging,
niets vond ik dan herinnering,
en tussen edelsteen en goud*

*was 't marmer van Uw voeten koud.
Hoe ver reeds is Uw afscheid, Heer!
Hoe eindloos ver Uw wederkeer!*

Uit: Spes Unica.

Roel Houwink.

PERSSCHOUW

Over „de zaak-Telder” (II)

We zouden deze week nog enkele opmerkingen maken over „de zaak-Telder”.

We willen dat doen in aansluiting aan een artikel dat ds Meester schreef in de kerkbode van de kerken van Noord-Holland. Deze schreef het volgende:

De particuliere synode van het Zuiden heeft in haar tweede uitsprakenreeks betreffende ds Telder en zijn boek, zich beziggehouden met de kwestie van het ondertekeningsformulier als een afzonderlijk aspect van deze zaak. De synode heeft na „constateringen”, „overwegingen” en „oordelen”, uitgesproken, dat ds Telder „zich niet heeft gedragen overeenkomstig hetgeen hijzelf in zijn ondertekening van het 'Ondertekeningsformulier voor de dienaren des Woords' beloofd heeft.”

Voorts sprak de synode uit, dat ds Telder door dit te doen „de binnen de gemeenschap der kerken afgelegde gelofte” niet heeft „ingelost”, waarover hij leedwezen heeft te betuigen.

In bovengenoemde uitspraak heeft de synode gezegd wat van bepaalde zijde, gedurende geruime tijd, herhaaldelijk in onze pers was gepubliceerd, namelijk dat ds Telder zich aan woordbreuk, geloftebreuk, ja, aan „meineed” zou hebben schuldig gemaakt. Zeker, de synode heeft geen gebruik gemaakt van zulke harde woorden, maar zakelijk heeft zij hetzelfde uitgesproken.

Over deze kwestie welke samenhangt met de plaats, de betekenis en vooral met de hantering van het „ondertekeningsformulier voor dienaren des Woords”, is meer te zeggen dan wij in een kort kerkbode-artikel kunnen doen. Wij maken dit keer slechts een kanttekening bij deze uitspraak van de synode. We hopen in de toekomst er meer te maken. Deze uitsprakenreeksen geven aanleiding tot het maken van vele kanttekeningen! Van allerlei aard.

Welnu, dit keer willen we er aan herinneren dat het meermalen is voorgekomen dat een hoogleraar (volgens art. 53 K.O. is er ook een ondertekeningsformulier voor hoogleraren) en een dienaar des Woords „enig bedenken” had tegen een tekort in de drie Formulieren. En dat hij dit „bedenken” heeft gepubliceerd zonder de weg te gaan welke het ondertekeningsformulier in zulk een geval voorschrijft. Het ondertekeningsformulier schrijft voor dat de betrokkene in geval van „enig bedenken” tegen enig punt der leer, dit niet zal publiek maken, maar het

aan zijn kerkeraad, classe of synode vooraf bekend zal maken. En dat het oordeel van deze vergadering af te wachten is alvorens hij tot publicatie zal overgaan. De ondertekenaar van het Formulier heeft zich verplicht deze weg te gaan in een dergelijke situatie. Het punt is hier dus: het publiceren zonder de weg te gaan welke het ondertekeningsformulier voorschrijft, welke weg de ondertekenaar beloofd heeft in zulk een geval te zullen gaan. De synode van het Zuiden heeft ds T. in dit punt veroordeeld als woordbreker.

Meermalen is het onder ons voorgekomen dat men hetzelfde deed wat ds T. heeft gedaan zonder dat iemand enig bezwaar maakte.

Ik noem enkele gevallen die algemeen bekend zijn.

1. Dr A. Kuyper Sr. heeft in de vorige eeuw z'n bezwaar tegen de bekende 21 woorden uit art. 36 van de Ned. Geloofsbelijdenis publiek bekend gemaakt alvorens een gravamen in te dienen. Bij mijn weten is uit de kerken nimmer de beschuldiging van woordbreuk tegen hem ingebracht.

2. In 1905 zijn de bekende 21 woorden geschrapt. De predikantengeneratie van na 1905 ondertekende de drie Formulieren zonder deze 21 woorden. In 1948 heeft ds Joh. Francke zijn bezwaren publiek bekend gemaakt tegen het ontbreken van deze 21 woorden in art. 36, zonder daarbij de weg te gaan welke het ondertekeningsformulier wijst. Ik heb nimmer vernomen dat men hem deswege van meineed openlijk beschuldigd heeft. Ik dacht dat iedereen dit best vond.

3. Wijlen prof. P. Deddens heeft een studie gepubliceerd waarin hij voor zich tot de conclusie kwam, dat de tekst van art. 30 van de Ned. Geloofsbelijdenis herziening behoeft met betrekking tot het punt van het rekenen van de diakenen tot de kerkeraad. Hij is niet de weg gegaan welke het ondertekeningsformulier wijst in zulk een geval.

4. Ds J. R. Wiskerke heeft niet lang geleden bezwaren gepubliceerd tegen de tekst van art. 1 van de Ned. Geloofsbelijdenis en tegen woorden en uitdrukkingen in de Dordtse Leerregels zonder de weg van het ondertekeningsformulier te gaan alvorens te publiceren.

Ds Telder heeft in z'n boek nu geschreven, dat hij meent dat de beginwoorden van antwoord 57 van de H. Catechismus schriftgetrouwer geformuleerd zouden kunnen worden dan zij op het ogenblik zijn. Helemaal afgedacht van de vraag of wij de bezwaren van ds T. of van dr K., of van ds Francke, of van prof. Deddens, of van ds Wiskerke persoonlijk delen (daar gaat het nu

Opbouw en het Ger. Politiek Verbond

Mogen wij nog meedoen?

Het Gereformeerde Gezinsblad van 6 februari bracht onder de rubriek „Geref. Verenigingsleven” een verslag van een samenkomst van het provinciaal verband van Zuidhollandse gereformeerde kiesverenigingen, gehouden op 2 februari te Rotterdam, met een samenvatting van een toespraak van Ds. A. Veldman te Rotterdam over „Doel en functie van het verkiezingsprogramma”. In dat nimmer achterhaalde, noch gecorrigeerde verslag lezen we o.m.:

„In de kerk wordt ik geïnstrueerd voor mijn politieke roeping. Spr. stelde daarom voor het manifest aan alle predikanten te zenden, om hen zo op te wekken op de kansel te vechten voor de doorbraak van de gereformeerde gedachten uit het manifest. We moeten los van de gedachte, dat we bij de verkiezingen alleen maar met personen hebben te maken, en niet met partijen. Als wij een politieke partij vormen, doen we dit niet om samen meer te kunnen presteren dan alleen. Eén K.S. kon meer dan 1000 Schilderianen. Maar de politieke partij moet zijn gemeenschappelijke frontvorming, die vanuit het Koninkrijk Gods wordt georganiseerd. Wie zich zo niet organiseert, overtreedt de normen van het Koninkrijk Gods. Zij die alleen op de personen letten, en daarmee willen goedpraten dat zij Dr. Meulink stemmen, plaatsen zich achter het interkerkelijk gemanoeuvereer, waaraan Meulink meedoet, en waarvoor Opbouw stervende propaganda maakt. Spr. waarschuwde ook tegen het opereren vanuit de „gereformeerde gezindte”, waaronder men vandaag iets heel anders verstaat dan Groen van Prinsterer in 1837. Toen betekende dit: de kerk die trouw was gebleven aan de gereformeerde confessie.”

Dit verslag roept meerdere vragen op. Voor het moment interesseert er ons één. Ds. Veldman merkte, volgens het verslag althans, op: „Zij, die alleen op personen letten en daarmee willen goedpraten, dat zij Dr. Meulink stemmen, plaatsen zich achter het interkerkelijk gemanoeuvereer, waaraan Dr. Meulink meedoet en waarvoor Opbouw stervende propaganda maakt”. Opbouw maakt dus propaganda.

En wel voor interkerkelijke gemanoeuvereer.

Nu is mij niet bekend dat Opbouw op enige kiezerslijst voorkomt en straks staat voor de keuze op Dr. J. Meulink of op de heer P. Jongeling of nog iemand anders te stemmen.

Maar de redacteurs, medewerkers en de sympathiserende lezers van dit blad staan straks wel voor de keus.

Waarom worden zij op een verkiezingsvergadering van het G.P.V. en bloc afgestraft?

Den volke voorgesteld als propagandisten voor interkerkelijk „gemanoeuvereer”?

Is dat om ze en bloc warm te maken voor de candidaat van het G.P.V.? Of om hun en bloc duidelijk te maken dat op hún stem geen prijs wordt gesteld?

Men versta mij wel.

Ik heb er niet het minste bezwaar tegen dat zelfs op een vergadering van het G.P.V. kritiek geoeft wordt op broeders in de kerk, die in of buiten het G.P.V., die principieel politiek naar het inzicht van de spreker(s) op verkeerde politieke wegen gaan.

Ik voel niets voor de muilkorf.

Maar ik voel er ook niets voor als gereformeerde kiezer en bloc en per massaexecutie voor de bijl te gaan.

Heeft men kritiek, men uite ze.

Ik doe dat thans ook.

Maar men noeme man en paard en doe geen uitval naar een groep.

Tot troost van Ds. Veldman diene zijn eigen woord dat Opbouw voor dat interkerkelijk gemanoeuvereer stervende propaganda maakt. Ik zou zo zeggen: als die propaganda stervende is is ze ook volmaakt ongevaarlijk. De moeite niet waard om er de mensen voor te waarschuwen.

Nog een geval.

Het geval Ds. Veldman staat niet op zichzelf. Op maandag 2 oktober 1961 sprak te Kampen Dr. L. Verbrugh, tweede candidaat op de G.P.V.-lijst thans, voor de in 1961 tegen het comité van Gereformeerde kiezers opgerichte afdeling van het G.P.V. Het Kamper Nieuwsblad bracht van vergadering en rede een verslag op dinsdag 3 oktober 1961. Een vette kop meldde: „Felle reactie op artikelen van hoogleraar in „Opbouw”. Voorts: „Aan het einde van zijn

betoog heeft Dr. Verbrugh bijzonder fel gereageerd op in het weekblad „Opbouw” verschenen artikelen van de hand van een Kamper hoogleraar”. Volgens het verslag zou Prof. Jager geschreven hebben o.a.: „Aanbevelingen van de kansel tot het lezen van bepaalde kranten zou men beter achterwege kunnen laten. Het doet er niet zoveel toe of men zegt dat het G.P.V. een goede partij is of dat het Gereformerd Gezinsblad een goede krant is”. Dat had de toorn van Dr. Verbrugh gaande gemaakt. „Het G.P.V. strijdt voor het Woord des Heren. Als daaraan geraakt wordt, strijden wij terug”.

Nu is te Kampen op een vergadering van het G.P.V. met de Gereformeerde kiezers op het door Dr. Verbrugh gesprokene kritiek uitgeoefend. De voorzitter van het G.P.V. zegde nader onderzoek toe. Dit is reeds lang geleden. Tot op de dag van vandaag is het verslag niet gewraakt, het gesprokene niet teruggenomen.

Maar het is daarom tijd de vraag te stellen: eist Dr. Verbrugh nu werkelijk dat van de kansel bepaalde kranten worden aanbevolen? Zo ja, welke? Het Gereformerd Gezinsblad? De Reformatie? Opbouw natuurlijk niet. Contact helemaal niet. Is daarvoor de bediening van de sleutelen des hemelrijks? Om het koninkrijk der hemelen voor de Gezinsblad- en de Reformatiegelovigen open te doen en het voor de Opbouw- en Contact-gelovigen (om van de Trouw-lezers en de abonnees op Elsevier maar te zwijgen) toe te sluiten? En zo ook op de kansel (de candidaat van) het G.P.V. aanbevelen? Waarschuwten tegen Dr. J. Meulink?

Is dat soms de bedoeling van Ds. A. Veldman als hij (zie verslag!) zegt: „In de kerk word ik geïnstrueerd voor de politiek”?

Laat men op dat punt nu eens ronde taal spreken.

De kiezers mogen toch weten wat ze aan de candidaat Dr. L. Verbrugh hebben.

Zulke politieke instructie behoort op geen enkele kansel thuis. Evenmin als propaganda voor (of tegen) een dagblad.

Ik herhaal nog eens: Mogen we eigenlijk nog wel meedoen bij de a.s. verkiezingen?

Eén opmerking van Ds. A. Veldman was treffend juist: „Eén K.S. kan meer dan 1000 Schilderianen”. Dat wisten we al lang.

We noteren het dankbaar uit deze mond.

De gang van zaken bewijst het.

En het verslag van Ds Veldmans rede.

G. Visee.

niet over!), mag de een dit doen zonder de weg van het ondertekeningsformulier te gaan en de ander niet? Mochten dr A. Kuyper, prof. P. Deddens, ds J. Francke, en ds J. R. Wiskerke wat ds Telder niet mag? Werden zij niet beschuldigd van woordbreuk en ds T. wel? En waarom dit verschil in bejegening?

Wanneer de tekst van het ondertekeningsformulier gehanteerd wordt door een kerkelijke vergadering zoals de part. synode van het Zuiden gedaan heeft, om, afgedacht van de inhoud van het bezwaar, te stellen: de weg die u gegaan bent ds T., is een weg die niet in overeenstemming is met uw eigen handtekening onder het ondertekeningsformulier, dan moet men dat op kerkelijke vergaderingen in alle overeenkomstige gevallen doen. Dat is recht. Zo niet, dan is het recht geen recht meer. Rechtsregels behoren zonder aanzien des persoons te worden toegepast op straffe dat anders hetgeen recht heet verkeert in onrecht. Vrouwe Justitia wordt afgebeeld met een blinddoek voor. De volksmond zegt: gelijke monniken, gelijke kappen. In de Spreuken wordt een handelwijze als deze scherp veroordeeld. Tweeërlei gewicht, tweeërlei maat, beide zijn den HERE een gruwel (Spr. 20 : 10). Men zij in de broederschap van de gelovigen voorzichtig met het hanteren van zogenaamde rechtsregels.

In zijn artikel gaf ds Meester enkele voorbeelden van mannen die „enig bedenken” hadden tegen een formulering van een onderdeel van de confessie, daarvan publiek rekenschap gaven en toch niet de weg op gingen van het indienen van een gravamen tegen de confessie.

Er zijn nog wel meer voorbeelden daarvan te noemen.

In zijn bekende studie: „De bewerking van een Piëtisch-getinte gemeente” schrijft Dr. A. A. van Schelven b.v. dat er op de synode van Dordt een piëtistisch-getinte stroming was. Als bewijs daarvan noemt hij: „dat in het eerste van de door die vergadering opgestelde vijf artikelen tegen de Remonstranten in § 12 wordt geboden wat Goeters noemt „die Ethisering” van de belijdenis der voorbeschikking. Dat wil zeggen: dat daar de zekerheid aangaande zijn verkiezing, die Calvijn placht te zoeken in de gedachte dat God reeds vóór de grondlegging der wereld tot haar besloten had, nu de gelovige wordt bijgebracht **door hem te verwijzen naar de in zijn leven zichtbare werkingen ervan.** Met die bekende woorden: „Van deze hunne eeuwige en onveranderlijke verkiezing ter zaligheid worden de uitverkorenen te zijner tijd, hoewel bij onderscheiden trappen en met ongelijke mate verzekerd; niet als zij de verborgenheden en diepten Gods curieuselijk doorzoeken, maar als zij de onfeilbare vruchten der verkiezing, in het woord Gods aangewezen (als daar zijn; het waar geloof in Christus, kinderlijke vreze Gods, droefheid die naar God is over de zonde, honger en dorst naar de gerechtigheid, enz.) **in zichzelf met een geestelijke blijdschap en heiligmaking waarnemen** (2 Cor. 13 : 5).”

Van Schelven wijst er dus kritisch op, dat de Dordtse Leerregels hier, waar het gaat om de zekerheid des geloofs, de gelovigen **niet in eerste instantie verwijzen naar de belofte van het Evangelie** als de enige en voldoende grond waarop de zekerheid des heils rust, maar op de effecten, de vruchten van de verkiezing in hun leven! Of anders gezegd dat zij de gelovigen wijzen op de uitingen van het „nieuwe leven” in hen, die dan als „kenmerken” worden gezien daarvan dat Gods Geest het zaligmakend werk in hen heeft tot stand gebracht.

Het is verder bekend dat Dr Dee in zijn proefschrift over het geloofsbegrip van Calvijn indringende kritiek geleverd heeft op formuleringen uit Zondag 7 van de Catechismus.

Het **naast elkaar** stellen van het kennen en het vertrouwen zoals dat in de omschrijving van het geloof in Zondag 7 geschiedt brengt, aldus Dr Dee, altoos het gevaar mee, dat men óf op het eerste óf op het tweede element het accent laat vallen. En de verbinding van die twee elementen door de woorden „niet alleen” — „maar ook” werkt vooral het laatste in de hand. De kennis wordt dan als iets minderwaardigs beschouwd, alleen die Schriftgedeelten, waarin de vergevende genade Gods bijzonder duidelijk aan het licht treedt, worden van betekenis geacht, de overige Schriftinhoud wordt veronachtzaamd, zo niet altijd theoretisch, dan toch praktisch prijsgegeven, voor dogmatische verschillen legt men indifferentisme aan de dag, het gevaar van mysticisme gaat dreigen.

Maar dit is nog niet alles, zelfs niet het voornaamste. Als men Schriftgeloof en heilszekerheid als twee zelfstandige grootheden naast elkaar stelt, dan lopen beide grote kans als **onmiddellijke** zekerheid te worden opgeheven. Want dan wordt het Schriftgeloof van zijn wortel d.i. van het vertrouwen afgesneden, dan verliest het zijn religieuze natuur, dan is het een bloot verstandelijke overtuiging, die volgens Calvijn slechts op argumenten rusten kan. En omgekeerd dreigt de heilszekerheid aldus van haar Schriftuurlijke grondslag te worden losgemaakt! De Catechismus moge in het tweede lid van

antwoord 21 naar het evangelie verwijzen als middel, waardoor de Heilige Geest het vertrouwen in onze harten werkt, hij weert daarmee niet voldoende de misvatting af door het „niet alleen” — „maar ook” gewekt dat de heilszekerheid na en dus in zekere zin zonder het Schriftgeloof tot stand komt.

Dr Dee schrijft ten slotte: „Het is te betreuren, dat de latere gereformeerde theologie deze grote betekenis van Calvijn's geloofsbegrip zo slecht begrepen heeft en meer bij de Melancthonianaanse definitie van de Heidelbergse Catechismus dan bij die van haar eigen geestelijke Vader aansluiting heeft gezocht.”

Ik noem nog een derde kritiek. In „de verwerping der dwalingen” welke in het derde en vierde hoofdstuk van de Dordtse Leerregels is opgenomen vindt men onder VII dat de synode verwerpt de dwaling dergenen die leren: „Dat de genade waardoor wij tot God bekeerd worden, niet anders is dan een zachte aanrading; of (gelijk anderen dit verklaren), dat dit de allerredelste manier van werking is in de bekering des mensen en die het best overeenkomt met de natuur der mensen, welke door aanrading geschiedt; en dat er niets is, waarom deze aanradende genade alleen niet zoude genoegzaam zijn om de natuurlijke mens geestelijk te maken; ja, dat God niet anders de toestemming van de wil voortbrengt, dan door deze wijze van aanrading; en dat de kracht der Goddelijke werking, waardoor zij de werking des satans te boven gaat, hierin bestaat, dat God eeuwige, maar de satan tijdelijke goederen belooft.”

Terecht heeft de synode deze opvatting van de genade radicaal verworpen. Zij schreef er volkomen naar waarheid van dat deze constructie van de genade „gans Pelagiaans” is en „in strijd met de gehele Heilige Schrift.”

Maar nadat de synode dit gezegd heeft laat ze daarop een zeer merkwaardige uitspraak volgen. Deze namelijk, dat de Schrift „**behalve deze** (praeter hunc), nog een andere en veel krachtiger en Goddelijker manier van werking des H. Geestes in de bekering des mensen erkent”, waarbij zij dan verwijst naar Ez. 36 : 26.

Als we deze zin precies zo lezen als hij er staat dan zegt de synode daarmee óók, dat die eerste door haar verworpen opvatting van de genade toch weer wél in de Schrift geleerd wordt! We lezen immers dat de Heilige Schrift „behalve” de afgewezenen, nog „een andere” werking des Geestes erkent. Die afgewezenen leert de Schrift dus ook! En verder zegt de synode zelfs dat die afgewezenen genade ook „krachtig” en „Goddelijk” is! De werking des Geestes welke de Schrift aanwijst als het middel waardoor vernieuwing des mensen tot stand komt noemt zij immers „krachtiger” en „Goddelijker” dan de door haar afgewezenen!

Dit, zo was de kritiek, is toch wel een vreemde redenering.

Ik heb om niet in een formele aanduiding te blijven steken zo duidelijk mogelijk pogen te omschrijven waarin de ten aanzien van de in geding zijnde belijdenisuitspraken de geleverde bedenkingen bestonden.

Naar mijn overtuiging raken, speciaal de twee eerstgenoemde, het leven des geloofs méér en dieper dan de bedenking welke ds Telder uitte. Hoe onnoemelijk veel kwaad heeft b.v. niet het uiteenscheuren van het geloof in een kenniselement en een vertrouwenselement veroorzaakt. En hoeveel ellende heeft het pogen om de zekerheid des geloofs op de kenmerken te laten rusten niet veroorzaakt! En daartegen bood de confessie niet voldoende verweer.

Waar ik hier evenwel op wijzen wil is dit, dat bij mijn weten nooit iemand beweerd heeft dat het uiten van deze „bedenkingen” ook maar het minst in strijd was met de trouw aan de confessie of een vergrijp zou zijn tegen het ondertekeningsformulier.

Integendeel dit alles achtte men geheel in overeenstemming met echt gereformeerde confessionaliteit. Gereformeerden hebben de confessie nooit beschouwd als een juridisch stuk, een notariële akte, een wet, een reglement o.i.d. Zij zagen haar als een weergave van de waarheid der Schriften. En daarom wilden zij dat zij steeds door **van uit de Schrift** moest worden verstaan. Met behulp van de confessie moest **het Woord des Heren** worden beleden. Daarom moest er in het hanteren van de belijdenis steeds een **openheid naar de Schrift toe** worden gehandhaafd.

Kuyper de grote strijder voor de handhaving der belijdenis schreef met het oog daarop b.v., dat in de ondertekeningsacten van Dordt steeds uitdrukkelijk stond, „dat wij van harte gevoelen en geloven dat alle articulen en stukken der Leere... in alles met Gods Woord overeenkomen”; zonder dat aan een eed van trouw op elke **uitwerking of argument** ook maar van verre gedacht werd. En Bavinck verklaarde dat de Gereformeerde Kerken steeds instemming met de belijdenis hebben geëist van alle leden en speciaal van haar ambtsdragers maar dat zij die nooit „in die zin hebben verstaan, dat **alle beweging** daardoor uitgesloten zou zijn.... Over

de praedestinatatie bestond binnen de kring der Gereformeerde theologie een vrij sterk verschil van gevoelen, en over de nederdaling ter helle werden steeds meningen voorgedragen, die van de letter der Catechismusverklaring afweken. In de belijdenisschriften worden tal van teksten als bewijsplaatsen genoemd, maar exegese en dogmatiek behielden haar vrijheid en stelden soms de onjuistheid der aanhaling of haar gemis aan bewijskracht in het licht.”

Juist omdat Gereformeerden — o.a. in onderscheiding van de Rooms en, zij het in mindere mate, van de Lutherse — met behulp van de belijdenisschriften **niets anders wilden belijden dan het Woord Gods** gaven zij aan het uiten van deze „bedenkingen” steeds de volle vrijheid. Want speciaal ook dáárdoor trad helder aan het licht dat het hun in het vasthouden aan de confessie niet ging om het canoniseren van de confessie als zodanig maar uitsluitend en alleen om het **bewaren van de band aan het Woord des Heren.** En juist daardoor werd ook hun belijden van het Woord des Heren **zuiverder, rijker, krachtiger.** Tegelijk werd daardoor ook de **echt confessionele binding** der kerken en haar leden sterker.

Als we dit alles overwegen krijgt de vraag van ds Meester waarom mogen sommigen onberispt doen wat in ds Telder als woordbreuk wordt gekwalificeerd te sterker accent.

Volgende week D.V. nog wat.

C. V.

Over schorsen en afzetten

Daarover schreef Ds Visee in het Kamper Kerkblad het volgende:

Wanneer het in de vrijgemaakte kerken tot schorsing en afzetting komt — en dat kan gebeuren in een kerkgemeenschap die de tucht handhaaft, en dat moet soms gebeuren — dan doen we goed nog eens terug te denken aan de schorsingen uit 1944 en volgende jaren.

Wij hebben toen luide verkondigd dat iemand die uit zijn ambtelijke dienst werd geschorst (en afgezet) daarmee principieel buiten het koninkrijk Gods werd gesteld en „voor de wereld eerloos” verklaard werd. Althans door de schorsers.

We herinneren er aan dat deze dingen niet slechts anno 1944 en daaromtrent, in de hitte van de strijd en vóór het optrekken van de kruitdamp werden gezegd en geschreven, toen de gemoederen nog fel reageerden, maar dat ze nog openlijk in 1961 werden herhaald. We citeren:

„Kent ieder onder ons nog wel de opsomming der euvelheden, die in art. 80 wordt gegeven? Slechts „de voornaamste” worden daar genoemd; het lijstje is dus nog niet eens volledig. We laten ze hier volgen:

- valse leer of ketterij
- openbare scheurmakend
- openlijke blasphemie
- simonie
- trouweloze verlating zijns dienstes
- indringing in eens anderen dienst
- meinedigheid
- echtbreuk
- hoererij
- dieverij
- geweld
- gewoonlijke dronkenschap
- vechterij
- vuil gewin

kortelijk, alle de zonden en grove feiten, die de bedrijver voor de wereld eerloos maken en in een ander gemeen lidmaat der kerk der afsnijding waardig zouden gerekend worden.

Dat alles werd met het noemen van de artikelen 79 en 80 K.O. als grond, als rechtvaardiging van schorsing en afzetting, gerepeteerd als het werd op honderden kansels en in talrijke (kerkelijke en niet-) persorganen, ingestampt in de hoofden van allen die het hoorden en/of lazen. En het bleef in de hoofden na-dreunen: Greijdanus, K. Schilder als de eerste slachtoffers, zij hebben „grove zonden” bedreven, art. 79 en 80 K.O.”

Aldus schreef De Reformatie anno 1961.

Indien deze zaken alzo zijn dan geldt dat van elke schorsing en afzetting uit het ambt, van wie ook en door wie deze ook geschiedt. Om het even of ze geschiedt in 1944 en volgende jaren door de synodale kerkelijke vergaderingen, of dat ze geschiedt door vrijgemaakte kerkelijke instanties. En of nu in de plaats van de namen van S. Greijdanus en K. Schilder andere namen, die van vrijgemaakte predikanten, worden geplaatst, dat verandert aan de zaak niets. Van wie geschorst en afgezet wordt verklaart de kerk naar het eigen redebeleid van De Reformatie: hij is eer-loos.

Nu kan schorsing en afzetting nodig zijn. Maar dan moet dit alles van de geschorste en afgezette dienaar ten volle gelden. En indien dat niet het geval is dan keren op ons eigen hoofd al de woorden terug, die door ons gesproken zijn tot en over de synodale kerken.

Ook wat aan het slot van het Reformatie-artikel staat:

„Alleen, wanneer die „wereld” niet naar de krantenkoppen alleen maar oordeelt, maar zou gaan studeren en nog eens weer studeren, dán kan het gebeuren, dat niet de slachtoffers dier leidlieden der synodocratie, maar die leidlieden zelve eer-loos verklaard worden.

Zoals ze bij ons al lang zijn: e-e-r-l-o-o-s.

Maar dat doet niets, geen greintje, af van onze klacht, die wij zullen herhalen in de oren van God en der mensen, de klacht n.l. dat zij, die leidlieden, rondom 1944, hebben gepleegd, mét de AMBTELIJKE DOODSLAG ook E-E-R-R-O-O-F.”

Indien in de vrijgemaakte kerken ambtsdragers zouden worden of zijn geschorst, die aan de openbare GROVE zonden in artikel 80 opgesomd en aangeduid, niet schuldig staan maar indien zij worden geschorst zonder dat „ons aller Moeder”, indien ze schuldig zijn, met hen het alleruiterste geduld heeft gehad, of slechts omdat zij afwijken van onder ons gangbare meningen, dan keert hetgeen De Reformatie schreef op ons eigen hoofd terug.

„Gij die anderen oordeelt, doet gij dezelfde dingen?”

Wij hebben boter op het hoofd.

En dan moet je niet in de zon gaan zitten.

Vermelden we nog dat het artikel uit De Reformatie, waaruit we citeerden, is van de hand van de heer A. Schilder te Bennekom. Het is te vinden in het nummer van 4 febr. 1961.

Het is goed dat ds Visee ons nog weer eens aan deze dingen herinnert.

Door vrijgemaakten zijn in verband met schorsing en afzetting zware woorden gebruikt.

De vraag komt nu: **hebben ze dat gemeend?** Zullen b.v. predikanten als Van der Schaft, Van der Ziel, Telder dit vernietigende vonnis ondergaan?

Wij staan óók met deze woorden voor de levende God.

En wordt wel voldoende bedacht welk een nameloze verschrikking een kerkelijke procedure brengt?

Ik heb er gekend wier leven daardoor voor goed werd geknakt of in een krankzinnigen-gesticht eindigde.

Schilder zei eens: **de ware kerk heeft zachte ogen!**

En daarom: ook het worstelen met een dwalende broeder moet **pure barmhartigheid** zijn, indien dit niet het geval is wordt het demonisch en vertoont de kerk iets dat de valse kerk eigen is. C. V.

Uit Israël.

In het Algem. Handelsblad stond onlangs het volgende bericht.

Ongeveer gelijktijdig met de aankomst in Israël van de secretaris van de Nederlandse Stichting Nes Ammim, de heer J. J. Pilon, arts te Heemstede, gaf de voorzitter van de „World Union for the Propagation of Judaism”, dr. Isral Ben Ze'ev, Jeruzalem onlangs zijn derde tegen dit project gerichte publikatie uit.

Dokter Pilon is naar Israël gekomen niet alleen om de voortgang van de voorbereidende arbeid op de gronden in Westelijk Galilea, door de maatschappij Nes Ammim aangekocht voor de oprichting van een christelijk dorp in Israël, te controleren. Maar vooral om de aard en de intensiteit van de in Israël gerezen tegenstand te onderzoeken. Daarbij zal dokter Pilon ongetwijfeld trachten die kringen in Israël, die beweren, dat het plan Nes Ammim missionaire bedoelingen heeft, ervan te overtuigen, dat deze zienswijze niet juist is en dat Nes Ammim wil helpen een bijdrage van Christenen te leveren aan de herbouw van de nieuwe joodse staat zonder proselieten te willen maken.

Reeds voerde dokter Pilon verschillende besprekingen, onder meer op het ministerie van religieuze zaken, alwaar hij ook een audiëntie aanvroeg bij de minister van religieuze zaken, dr. Z. Wahrhaftig, van wie een deel der in Israël gerezen oppositie afkomstig is.

Verder is het denkbaar, dat de kwestie Nes Ammim dezer dagen op de agenda van het Israëlsche kabinet verschijnen zal, terwijl er ook sprake van is, dat een commissie uit de Knesset, Israëls parlement, de verschillende zijden van het vraagstuk in behandeling zal nemen.

Uiteraard zal dokter Pilon trachten van zijn aanwezigheid in Israël gebruik te maken de bedoelingen van de groep Nes Ammim in zoveel mogelijk contacten duidelijk te maken.

De derde circulaire van de voorzitter van bovengenoemde Wereld Unie laat, evenals de eerste twee publikaties, niets aan duidelijkheid te wensen over ten aanzien van de volstrekt afwijzende houding van deze kring tegenover de plannen van Nes Ammim. Daarbij is het belangrijkste argument, dat deze Wereld Unie in Nes Ammim duidelijke missionaire bedoelingen ziet. En de derde publikatie deelt onder meer mee, dat ook het terugtreden uit het bestuur van de Nederlandse Stichting van drie

bestuursleden, de achterdocht tegen de zendingsbedoelingen niet heeft verminderd.

Met de eerder geconstateerde felheid zegt de voorzitter van deze Wereld Unie thans onder meer:

„Maar ik waarschuw de verantwoordelijken in de ministeries geen verdere hulp te verlenen aan de oprichting van het dorp Nes Ammim. Zij dienen te bedenken wat hieruit zou kunnen voortkomen. Het betreft hier geen tegenstand tegen een christelijke nederzetting, maar wij zullen missionaire groepen geen onderdak verlenen op heilige bodem”.

De ontwikkeling is nog in het geheel niet duidelijk. Maar deze zaak begint thans de hoogste niveaus in Israël te bereiken.

Onder de druk van deze tegenstand accentueert de Stichting „Nes Ammim” steeds sterker dat ze géén missionaire doeleinden nastreeft en niet wil proseliteren. Maar wat betekent dan „Nes Ammim”. „Banier der volkeren”. Ondergetekende heeft zich in verband met deze ontwikkeling uit het Comité van Aanbeveling van deze Stichting teruggetrokken.

AANKONDIGINGEN

Johas Hidding — „Komplot in Ethiopie”.
Uitgave: J. H. Kok, n.v., Kampen.
Prijs: f.3,95

„Komplot in Ethiopie” is het vierde deel in de al bekende Edward Smit-serie. Evenals de voorafgaande delen is het afzonderlijk te lezen, en de jongens die dat doen, zullen er enkele spannende uren mee beleven. Het boek ziet er aantrekkelijk uit, de prijs is dat ook en ik kan het van harte aanbevelen. H.C.E.S.-I.

KERKNIEUWS

Beroepen te Smithers B.C. (Canadian Reformed Church) G. Ph. Pieffers te Coaldale, Alberta; te Vlissingen-Souburg, kand. J. Veefkind te Hilversum.

Besluiten der classis Utrecht-Breukelen

Op de classis Utrecht/Breukelen van 14 februari kwam een aantal rapporten in bespreking waarover de volgende besluiten werden genomen.

a. Inzake een verkort H.A.-formulier; door een class. commissie van drie voorbereid.

Het advies luidt, „dat door de e.v. G.S. het „slot van Art. 62 K.O. als volgt worde gewijzigd: „dat na de bediening van het Woord Gods één „van de avondmaalsformulieren zal gelezen worden”; waartoe dan de synode naast het bestaande een verkort c.q. kort formulier opstelt of doe opstellen en aan de kerken ten „gebruike aanbiedt; zodat het dan dus de kerken „vrij staat te beslissen, welke van deze formulieren zij bij de bediening van het H.A. wensen „te gebruiken.”

Een brede bespreking volgt, waarbij warme instemming met het voorgestelde wordt betuigd, maar evenzeer ernstige bezwaren er tegen worden ingebracht. Met 15 tegen 10 stemmen wordt dit voorstel aangenomen.

b. Inzake het z.g.n. actieve vrouwenkiesrecht; eveneens voorbereid door een class. commissie van drie.

Voorgesteld wordt, dat de Classisvergadering aan de e.v. P.S. vraagt zich tot de e.v. G.S. te richten met het volgende verzoek:

„De P.S., enz., richt zich, op voorstel van de „classis Utrecht/Breukelen d.d. 14 febr. 1963 tot „u, met het verzoek uit te spreken, dat de besluiten van de G.S. van Arnhem 1930 en van „Bunschoten-Spakenburg 1958-1959 inzake het „vrouwenkiesrecht, de kerken niet langer binden en dat het derhalve in de vrijheid der kerken „zal staan, de vrouwelijke belijdende leden „te doen deelnemen aan de verkiezing van „ambtsdragers.”

Na uitvoerige bespreking, waarbij vóór- en tegenstanders aan het woord kwamen, wordt het voorstel (op een onderdeel van de motivering geamendeerd) door de classis met 21 stemmen tegen 4 stemmen aanvaard.

c. Inzake de herziening van de inrichting der kerkelijke examina, door de classis-Zwolle aan de orde gesteld per rondschriven aan de classes onzer kerken.

Het voorgestelde beoogt vooral het kerkelijke en op de praktijk gerichte karakter van deze examina méér tot zijn recht te doen komen, zodat iedere afgevaardigde over het totale examen zijn oordeel kan vormen.

Na vrij brede discussie spreekt de classis uit (met alg. stemmen), dat zij, hoewel waarderende de bedoeling van het door de classis-Zwolle voorgestelde, er gezien de in onze classisvergaderingen opgedane jarenlange ervaringen geen behoefte aan heeft, zich in gelijke zin uit te spreken en zich over deze zaak te wenden tot de e.v. G.S.; handhaving van het Art. 30 K.O. biedt voldoende waarborg in dezen.

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

Met 1 april begint de 7e jaargang van OPBOUW. We verzoeken onze abonnees hun abonnementsgeld te storten op girorekening 233117 ten name van Drukkerij Steenbergens Zeist met bijvermelding voor OPBOUW.

Jaarabonnement f 10.—, halfjaar f 5.—, buitenland zeepost f 12.50, studenten abonnement f 6.— per jaar. De administratie

Ds G. van Rongen

Uitgeleide gedaan door een groot deel van de gemeente van Launceston, Tasmanië, vertrok Rev. G. van Rongen met zijn gezin op 19 februari van het vliegveld van Launceston. In strandland zomerweer ging de reis naar Melbourne, waar de fam. Van Rongen zich inscheeptte op de „Waterman” voor een verloofreis naar Nederland.

Op 2 april a.s. hoopt de fam. Van Rongen in Rotterdam te arriveren.

Zending

Aan diegenen, zowel kerken als particulieren, die giften, collecten en bijdragen zonden voor de bekostiging van de opleiding van de, thans als missionair dienaar des Woords uitgezonden Ds. J. A. van der Velden, kan de kerkeraad van Enschede-Noord, als zending kerk voor de zending op West-Nieuw-Guinea, langs deze weg mededelen dat hiervoor onder grote dank ontvangen is het totaalbedrag van f 18455.74.

De kosten tot het tijdstip dat Ds. van der Velden, door aanneming van het op hem uitgebrachte beroep, voor rekening van de kerk van Enschede-Noord kwam, bedroegen totaal f 16882.29.

De voorschotten, gestort door de diverse zending kerken en kerkengroepen in het garantiefonds, behoeften niet aangesproken te worden en zullen worden terugbetaald.

En rest dan nog een overschot van totaal f 1573.45.

Aangezien Enschede-Noord bij de wisseling van zendingspredikanten, door terugkeer naar Nederland van Ds. M. K. Drost en uitzending naar West-Nieuw-Guinea van Ds. J. A. van der Velden en gezin, veel extra uitgaven heeft, wordt de gevers(sters) langs deze weg verzocht er hun goedkeuring aan te hechten dat laatstgenoemd bedrag in de zendingskas van Enschede-Noord gestort wordt, ter bestrijding van genoemde extra-uitgaven.

Ds. van der Velden heeft inmiddels zijn arbeid in Boma aangevangen en zond reeds een tweetal enthousiaste rapporten over de mogelijkheden die hij daar door de goede hand des Heeren zien mag.

Nu de kampongbewoners van Wommoe naar Boma verhuisd zijn, overschrijdt het aantal kerkangangers zondags reeds de 100.

De Heere stelle hem tot een zegen daar, waar hij voort mag werken op het gebied dat daartoe rijp gemaakt is door zijn voorgangers Ds. Drost en Ds. Versluis.

Naar zijn aanvankelijk oordeel is er in en rond Bomo zeker plaats voor twee zendelingen.

ADRESSEN

Het adres Boekhouder van kerk te Middelstum is thans: P. Mulder, Toornwerd 91 Middelstum, telef. 05955-524; Diaconie: A. Visscher, G.A.str. 12 Middelstum.

Berkum. Het adres van Ds. J. de Feijter is voor korte tijd gewijzigd; het is thans: Kerkweg 15, Berkum bij Zwolle.

KORT VERSLAG

van de vergadering van de curatoren van de Theologische Hogeschool te Kampen, in het gebouw van die School op donderdag 28 febr. 1963.

1. Alle curatoren zijn aanwezig.
2. Na ordelijke opening van de vergadering werden eerst de notulen der vergaderingen van 15 november en 6 december (gedeeltelijk) 1962 gelezen en vastgesteld.
3. De president deed mededeling van bij een hem ingekomen bericht, dat prof. dr. H. J. Jager zijn arbeid enige tijd moet onderbreken om rust te nemen. Hij geeft daarbij uiting aan de bede, dat de HEERE prof. dr. H. J. Jager Zijn troost schenke en voorspoedig herstel wil geven. Ds. J. Meester zal hem namens curatoren bezoeken.
4. Een klacht van een der Kerken werd besproken en het antwoord daarop vastgesteld. J. van Bruggen, assessor.

Drukkerij Steenbergens

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij